

DE PELIKAAN VAN 'DEN PELICAEN'

In een vroegere bijdrage omtrent huisnamen in de Waterwijk die verscheen in het laatste nummer van de 25ste jaargang (1996) van ons tijdschrift, pleegden twee van de hieronder vermelde auteurs een enigszins dubieus stukje tekst omtrent het huis De Pelikaan op kadastraal perceel sectie B nr. 85 in de Sint-Katelijnestraat (huisnr. 11). Onder de hoofding 'De Pelikaan of Den Pelicaen?' suggereerden ze dat de huisnaam eigenlijk niet oud zou zijn. Het ontbreken (beter gezegd niet vinden) van archiefvermeldingen van die naam was een hint in die richting. Vooral echter het stilzwijgen daaromtrent in de beschrijving (1) van het huis in de periode dat de stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten er gevestigd was, werd aanzien als een argument voor die suggestie.

Was dat echter wel juist geredeneerd? De vogel en de naam waren wel degelijk

Huis den Pelicaen in de St-Kathelijnestraat

ouder dan 1916, jaar waarin de stad het huis verwierf en het bestemde voor de genoemde commissie. Reeds in 1903 beschreef Armand Heins (2) een deuromlijsting destijds '*à côté de la maison du Pelican*'. Bovendien bestaan er meerdere oude foto's van de deur van dit huis waar de vogel in al zijn glorie voor het bovenlicht prijkt. Eén er van publiceren we hierbij (Fig. 1). Een andere foto uit de verzameling van de stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten die dateert van voor de restauratie in 1916-1920, werd gepubliceerd in de tentoonstellingscatalogus 'Franse Franje naar Gentse Maat' en in het werk van L. Cloquet en A. Van Werveke 'Les vieux Pignons de Gand-Oude Gevels van Gent' (3). In dit laatste werk uit 1914 werd er bovendien nog een detailfoto van de deur met het beeld opgenomen.

Het pelikaanbeeld dat nog steeds bestaat, werd onderzocht door Paul Eeckhout, destijds conservator van het Museum voor Schone Kunsten. Volgens zijn bevindingen was het opgebouwd uit lindehout en verkeerde het in uitstekende staat. Vrijwel zeker is het afkomstig uit de kerkelijke sfeer, vermoedelijk zelfs uit een kerk- of kapelinterieur. Het vertoont de typische kenmerken van dergelijke beelden uit die tijd met drie hongerende jongen aan de voeten van de vogel die de rechterborst aanpikt. Talloze gelijkaardige pelikaanafbeeldingen zijn heden nog te vinden in kerken. Het was een veel gebruikt symbool van het offer van Jezus Christus aan het kruis en van het misoffer (eucharistie) in de katholieke eredienst (4). Deze werden vergeleken met de mythische pelikaan die zijn jongen zuiverde of voedde met zijn eigen bloed door het aanpikken van zijn borst.

Ondanks het feit dat het beeld vroeger beschut was tegen regen en wind door verschillende verflagen, lijkt het toch onwaarschijnlijk dat een houten kunstwerk van een dergelijke allure oorspronkelijk zou bestemd geweest zijn om aan een gevel ons klimaat te trotseren. We mogen aannemen dat de pelikaan niets te stellen had met het huis uit 1701.

Veel vragen blijven echter nog onbeantwoord. Wanneer kwam de pelikaan in de Sint-Katelijnestraat terecht? Hij was er vermoedelijk aan het einde van de 19de eeuw, in elk geval aan het begin van de 20ste en hij bleef er tenminste tot 1935. Vanwaar was het beeld afkomstig? Waarom negeerde Casier, de in dergelijke materie zeer deskundige voorzitter van de Gentse Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten (5), destijds zo hardnekkig zijn bestaan?

Overigens zit er nog meer christelijke symboliek verwerkt in de gevel. Een cartouche in de middenpartij geeft een voorstelling van hetgeen in de volksmond genoemd werd 'Sint Janneke met het Lammeke' en in de deur figureert een duif als symbool van de Heilige Geest. Waarschijnlijk wilde de bouwer Joannes Bellemans (6) hiermee zijn patroonheilige eren (7). Dat Bellemans daar oorspronkelijk ook al een pelikaanbeeld, symbool van zelfopoffering, zou bijgevoegd hebben, zou op zijn minst merkwaardig geweest zijn. Hij was toendertijd namelijk *collecteur van stadtsimpositieën* (8), oftewel ontvanger van belastingen

L. DEVRIESE, C. VAN WINCKEL en D. BONCQUET

NOTEN

1. Casier, J., Les travaux de la Commission des Monuments de Gand pendant les années 1912 à 1916. Handelingen der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1919, deel 18, p. 114.
2. Heins, A., Inventaire Archéologique, fiche nr. 309; in vertaling in Ghendtsche Tydinghen, 1993, jg 22, nr. 1, p. 29-30)
3. Decavele, J. (ed.), Franse Franje naar Gentse Maat, Gent 1984, p. 60-61; Cloquet, L. en Van Werveke, A., Les Vieux Pignons de Gand - Oude Gevels van Gent, 1914, fig. 13 en plaat XXXII.
4. Timmers, J.J.M., Christelijke Symboliek en Iconografie, Haarlem, 1978, 3e druk, nrs. 97, 220, 226 en 570.
5. Casier was werkzaam geweest in de kring rond Béthune in de zeer kerkelijk ingestelde neogotische beweging. Ook in latere publicaties van deze autoriteit ontbreekt elke referentie naar de pelikaan, zowel het beeld als de naam. Zie: Anciennes Vues de Gand. Album publié à l'occasion du Centenaire (1823 - 1923) de la Commission et des Sites de la Ville de Gand, avec notice historique de Joseph Casier, Gent, 1924. Ook op de tekening in de tekst (p. 37) van de hand van René De Cramer ontbreekt het beeld (Reproductie in Laporte, D., Architectuurgids Gent, Turnhout, 1994, p. 96.); verder ook Gand, Guide illustré, publié sous les auspices de la Commission des Monuments et des Sites de Gand, 5de uitg., Gent, 1926, p. 211.
6. Stadsarchief Gent, Reeks 535, Bouwaanvragen bundel 285, nr. 1bis. Merkwaardig en uitzonderlijk is hier wel dat het een dubbele bouwaanvraag betrof voor twee huizen die uitging van Bellemans en van zijn buurman (op kadastraal perceel sectie B nr. 87) Joannes Aerts. Het is wel niet zeker of Johannes Bellemans ook daadwerkelijk de opdrachtgever van de beeldhouwwerken was. Uit het niet erg gedetailleerde gevelplan bij de bouwaanvraag kunnen we niet afleiden of hij deze versieringen plande. Het gebouw werd gedurende korte tijd (1791-1798) eigendom van *het gemeente der religieusen Theresianen* en na geconfiscieerd geweest te zijn, kwam het tijdens de Napoleontische tijd in handen van Constance Servrankx, *ex-religieuse* (Stadsarchief Gent, Reeks 153/1, kohieren van het huisgeld nr. 108, f. 75; Reeks DD nr. 3, 'Frans' huisnr. 7 in de Sint-Katelijnestraat). Het is echter weinig waarschijnlijk dat deze personen de afbeeldingen lieten aanbrengen. De tijden waren er niet naar.
7. 'Sint Jan en het Lammeke' en de duif als symbool van de Heilige Geest vinden hun origine in dezelfde evangelietekst omtrent de doop van Jezus in de Jordaan (cfr. Timmers, nrs. 112 en 743).
8. Stadsarchief Gent, Reeks 301, Jaarregisters van de Keure 1702, f. 66. Tekst in: Neve, J., Gand sous l'Occupation de Louis XIV, Gent, 1929, p. 285.